

УДК 327(4-191.2)

## АКТУАЛІЗАЦІЯ СЕПАРАТИЗМУ ЯК БЕЗПЕКОВОЇ ЗАГРОЗИ В ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ

Христина Юськів

*Національний університет «Львівська політехніка»,  
вул. С. Бандери, 12, м. Львів, Україна, 79013,  
e-mail: tuno4ka@gmail.com*

Акцентовано увагу на те, що сепаратистські конфлікти є небезпечними явищами, що можуть стати дестабілізуючим фактором для національної безпеки не лише держави, а регіону загалом. Особливо загрозливою для національної безпеки держави сьогодні є тенденція підтримки сепаратистських рухів ззовні, що здатне спровокувати вибух міждержавних прикордонних конфліктів. У контексті трансформації міжнародних відносин слід констатувати зростання у ЦСЄ загрози сецесіоністських конфліктів та регіонального сепаратизму, що не може не вплинути на систему регіональної безпеки країн ЦСЄ та національну безпеку кожної країни ЦСЄ зокрема.

Основними цілями даного дослідження є представлення головних причин актуалізації сепаратистських конфліктів на території Центрально-Східної Європи як безпечної загрози. Використовуючи широкий спектр загальнонаукових і спеціально-наукових методів, основну увагу звернено на дослідження і порівняння декількох сепаратистських конфліктів у державах ЦСЄ.

**Ключові слова:** сепаратизм; національна безпека; загроза; Центрально-Східна Європа; інспірація; зовнішня підтримка.

**Постановка та актуальність теми дослідження.** Впродовж останніх років прояви етнополітичної нестабільності істотно актуалізували проблему сепаратизму як загрози національній безпеці держави. Обрана для дослідження проблематика є важливою для української науки, оскільки одним з пріоритетів зовнішньополітичної діяльності нашої держави є забезпечення національної безпеки та участь у врегулюванні конфліктів, зокрема у ЦСЄ, що і зумовлює вибір теми статті.

**Аналіз останніх публікацій.** Дану проблему у своїх працях досліджують як закордонні (Д. Горовіц, А. Бьюкенен, Е. Геллнер, С. О'Брайен, М. Спенсер та ін.), так і вітчизняні (В. Дівак, О. Кресіна, А. Кіссе, В. Горенкін, О. Картунов, Г. Перепелиця та ін.) автори.

**Мета та завдання дослідження.** Метою пропонованої статті є дослідження сепаратизму у державах Центрально-Східної Європи як загрози національній безпеці країн ЦСЄ. Відповідно до поставленої мети необхідно вирішити такі дослідницькі завдання:

- дослідити концептуальні основи розуміння понять «сепаратизм»;
- визначити основні характерні риси прояву сепаратизму в державах Центрально-Східної Європи;
- дослідити головні причини актуалізації сепаратизму в Центрально-Східній Європі та визначити його наслідки як безпекової загрози.

**Виклад основного матеріалу.** Однією із найскладніших та найактуальніших проблем міжнародних відносин, що є загрозою національній безпеці держави, міжнародної спільноти, завжди був і є сепаратизм. Первісні джерела поняття «сепаратизм» лежать у релігійній сфері, згодом використання даного поняття перенесли

на політичну сферу, проте основа терміна залишилася тією ж: під сепаратизмом розуміють прагнення до відокремлення [6, с. 5].

У науковому світі за останні декілька років відбулися істотні зміни в тлумаченні сепаратизму. Вчені виокремлювали позитивний характер явища і пов'язували його з розвитком народного суверенітету. Проте сьогодні варто більшою мірою зважати на його деструктивну роль. Поширеними є уявлення про те, що сепаратизм і створення власної держави – чи не єдиний можливий спосіб реалізації народом «права на самовизначення» [15]. На думку автора статті, сепаратизм варто розуміти як теорію, політику і практику відокремлення частини території держави з метою створення нової самостійної держави або одержання статусу широкої автономії.

Центрально-Східна Європа – це група держав, об'єднаних не тільки географічно, а, передусім, спільним комуністичним минулим. Практично всі держави даного регіону зіштовхнулися з проблемою сепаратизму. Варто зауважити, що каталізатором активізації сепаратизму як загрози національній безпеці часто була РФ. В даному регіоні російська пропаганда використовувала однакові інструменти, спрямовані на інспірацію та/чи підтримку ззовні сепаратизму, змінювали тільки деякі нюанси, зважаючи на специфіку ситуації у кожній конкретній країні. Розглянемо такі конфлікти детальніше.

Після розпаду СРСР розгорівся конфлікт у Придністров'ї, де невизнана республіка намагалася відокремитися від Молдови. Цей конфлікт набув широкого резонансу в усьому світі і, особливо, в країнах ЦСЄ [8, с. 371]. Світова спільнота формально розглядає Придністров'я як частину території Молдови, проте його контролює сепаратистський уряд. Протистояння між Молдовою та Придністров'ям часто зачисляють разом з іншими до категорії «заморожених конфліктів» на пострадянському просторі [5, с. 89].

Присутність у зоні конфлікту військ та озброєнь РФ істотно впливає на збереження конфлікту «у замороженому» стані. Окрім явного небажання керівництва ПМР втрачати військові ресурси, що можуть бути використані у випадку ймовірного військового тиску Кишинєва, причиною невирішеності даного конфлікту є бажання Росії зберегти останній військовий форпост у регіон. Отже, РФ не втратить один з інструментів впливу на ситуацію в регіоні, адже ПМР є, окрім того, важелем політичного впливу РФ на Україну. Тому Придністровська Молдавська Республіка є стратегічним партнером РФ. Неврегульованість придністровського конфлікту є вигідною для Москви, адже дає змогу закріпитися в регіоні і здійснювати тиск на Молдову та Україну. Зважаючи на це, можна припустити, що конфлікт у Придністров'ї залишається у «замороженому» стані через геополітичні обставини та фактори, основним з яких є геополітичний інтерес Росії [12, с. 7].

Росія активно долучається до врегулювання всіх конфліктів на території ЦСЄ. РФ виконувала роль країни-учасника, країни-посередника, країни-миротворця. Така різнопланова участь Російської Федерації у врегулюванні конфліктних ситуацій особливо наголошує на провідній геополітичній ролі Росії та показує здатність РФ керувати конфліктами у вигідному для неї напрямі. Це дозволяє припустити, що «заморожування» конфліктів є важливим зовнішньополітичним інструментом, що сприяє збільшенню можливостей для маневрування РФ на міжнародній арені [3, с. 13].

Питання вирішення придністровської проблеми є питанням безпеки не тільки сторін конфлікту, держав-гарантів, у тому числі і нашої держави, а й усього регіону ЦСЄ. Врегулювання конфлікту в ПМР є вкрай важливим для України, що зумовлюється євроінтеграційними прагненнями нашої держави та амбіційними планами на статус регіонального лідера [11, с. 17].

Придністров'я відіграє доволі важливу роль у сьогоднішній геополітичній грі Російської Федерації, головною метою якої є збереження російської присутності в регіоні та ролі «наддержави» у світовій політиці. Для України ж наявність самопроголошеної невизнаної ПМР поблизу українських кордонів є постійним викликом національній безпеці та національним інтересам. Присутність російських військ та проросійськи налаштований регіон створюють своєрідне коло з авторитарних держав навколо України: Росія, Придністров'я, Білорусь. Придністров'я є важливим військово-стратегічним плацдармом Росії, що забезпечує їй вплив у ЦСЄ та на Балканах.

Існують аргументи стверджувати, що міжнародне співтовариство має певний інтерес у збільшенні випадків появи нових невизнаних держав. Зокрема, 2010 року Міжнародний суд ООН в консультативному висновку стосовно проголошення незалежності Косово зазначив, що проголошення незалежності в односторонньою порядку не порушує норм міжнародного права. З одного боку, це рішення правильне, а з іншого, можна переконатися в абсурдності ситуації, коли ніби виконуючи всі норми, можна провести референдум і проголосити незалежність нової держави [7, с. 78].

Тому, в даному контексті, слід приділити увагу косовському питанню. Для президента Росії та його сподвижників саме факт проголошення незалежності Косово та його існування давав Москві право анексувати АР Крим. Врегулювання даної проблеми позбавить Росію одного з основних козирів перед західними державами [12]. Росія задля поширення свого впливу на Балканах посилила військову співпрацю з Сербією. Окрім того, Російська Федерація, ймовірно, причетна до нещодавньої спроби влаштувати переворот в Чорногорії. Мета Росії – не дозволити Сербії, Боснії та Герцеговині, Македонії і Чорногорії стати державами-членами НАТО, зупинити інтеграцію цих держав із Заходом.

Українські ЗМІ повідомляють, що 2016 року президент Росії пообіцяв Сербії підтримку у «поверненні» Косово. Сербія, яка впродовж довгого часу підтримувала тісні зв'язки з РФ, тепер розраховує на російську підтримку у дипломатичному протистоянні, аби не допустити вступу Косово в ООН. Також нещодавно президент Косово Х. Тачі заявив, що Сербія використовує в Косово «український сценарій» РФ [14]. Таким чином, ситуацію в Сербії та Косово можна охарактеризувати як ситуацію з присутністю несприятливих умов для безпеки з можливим переростанням у реальну загрозу не лише для національної безпеки цих держав, а й для безпеки регіону загалом.

До держав Центрально-Східної Європи, на які особливо сильно впливають глобальні зміни, варто зачислити Україну, яка є у зоні геополітичних інтересів Росії, США і ЄС. Під впливом низки внутрішніх та зовнішніх факторів впродовж періоду незалежності в Україні виникали прояви сепаратистських конфліктів, які переважно були короткотривалими [13].

Нещодавно до низки невизнаних, квазідержавних утворень долучилися т. зв. «Донецька» та «Луганська» «народні республіки», сформовані на основі Донецької та Луганської областей України за безпосередньої участі РФ [4, с. 209].

Політико-військова кампанія РФ у Східній Україні досі загрожує Києву та Європі. Росія, порушуючи свої зобов'язання за угодами про припинення вогню, підсилює конфлікт задля досягнення стратегічної мети – повернути панування над територіями колишнього СРСР. Президент Росії В. Путін має намір продовжувати розширювати і використовувати війну, щоб дестабілізувати Україну та запобігти її подальшій інтеграції із Заходом. Росія продовжує висувати своє бачення подій, інтерпретуючи це як «громадянську війну» в Україні, коли конфлікт є – і завжди був – результатом втручання РФ. Російська кампанія в Україні дестабілізує Україну і підриває не лише її національну

безпеку, а й безпеку Європи. Постійний конфлікт створює умови для майбутньої нестабільності, хаосу та конфлікту на східному фланзі НАТО [16].

Мета Росії у даному конфлікті полягає не просто у позбавленні України частини її території. РФ прагне створити на Сході України зону «замороженого» чи «жівріючого» конфлікту на зразок Придністров'я, щоб дестабілізувати ситуацію в Україні та блокувати її євроінтеграційний чи євроатлантичний курс. Водночас Москва переслідує мету, яка полягає в перевірці готовності й спроможності західних демократій протистояти силовим методам реалізації реваншистських та експансіоністських планів РФ [1, с. 35].

Інформаційний чинник деструктивного впливу відіграє особливу роль у структурі міжнародної взаємодії з огляду на ускладнення архітектури зовнішніх зносин, швидке збільшення обсягів доступної інформації та формування глобального віртуального середовища, в якому відбуваються й деструктивні взаємовпливи.

Поширенням сепаратистських настроїв та просуванням ідеї «Новоросії», створенням віртуальних Латгальської, Львівської та Підкарпатської «народних республік», які створені наразі лише на сторінках соціальних мереж, а також пропагуванням ідей сепаратизму на Закарпатті займаються сепаратистські та антивладні пабліки, якими керує Росія.

У Латвії проросійські активісти проголосили свою «ЛНР», тобто «Латгальську народну республіку». Створення нового осередку сепаратизму на пострадянському просторі є доволі умовним, оскільки наразі «ЛНР» існує виключно в площині соціальних мереж і новинних порталів [9]. Ще одним провокаційним віртуальним проектом є «Народні республіки» – проект в соцмережах, який закликає створити Львівську, Волинську, Віленську «народні республіки», що мають увійти до складу сучасної Польщі [10]. Сучасні інформаційні технології привнесли низку реальних загроз, коли ЗМІ перетворюються на інструмент інформаційних війн і стають ефективною зброєю впливу на свідомість суспільства. Сепаратизм, що існує в соціальних мережах і порталах новин, є досить умовним.

**Висновки та перспективи подальших досліджень.** Підсумовуючи все вищесказане, варто зазначити, що здебільшого сепаратистські рухи виникають через цілу низку об'єктивних і суб'єктивних, зовнішніх і внутрішніх причин, які в сукупності стають потужним каталізатором трансформаційних процесів у поліетнічних країнах. Серед них варто назвати: історичне підґрунтя, економічні умови розвитку регіону, геополітичні інтереси «провідних» держав світу, зростання націоналістичних поглядів, негнучка етнонаціональна політика та, що важливо, підтримка сепаратизму ззовні. Аналіз конкретних прикладів внутрідержавних конфліктів, що мали місце в минулому або продовжують зберігати свою актуальність в політичній практиці ЦСЄ, засвідчує, що зазначені причини простежуються майже в усіх випадках появи сепаратизму в ЦСЄ. Головним фактором актуалізації сепаратизму в ЦСЄ є політичний фактор (боротьба влади між різними етнічними групами на місцевому, регіональному і державному рівнях), який, зокрема, має істотну підтримку ззовні, а окремі з них повністю інспіровані третіми гравцями. Російська Федерація застосовує форми тиску «м'якої сили», відповідно до якої може бути використаний цілий спектр інструментів для реалізації стратегічних цілей. Російсько-український конфлікт продемонстрував використання РФ можливого спектра засобів та методів впливу, в тому числі й гібридного.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Алешенков М. С.* Секьюритология : [монографія] / М. С. Алешенков, Б. Н. Родионов. – Москва : МГУЛ, 2008. – 104 с.
2. *Алексейченко О. В.* «Заморожені» конфлікти на пострадянському просторі: геополітичний вимір / О. В. Алексейченко // Міжнародні відносини. Серія: Політичні науки: електрон. видання / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. – Київ : [б. в.], № 2 (2013). – 14 с.
3. *Алексейченко О. В.* Політика Російської Федерації щодо «заморожених конфліктів» на пострадянському просторі : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.04 / Олександр Володимирович Алексейченко. – Київ, 2015. – 20 с.
4. *Асланов С.* Невизнані квазідержавні утворення як фактор етнополітичної нестабільності в Україні / С. Асланов // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса. – 2015. – Вип. 1. – С. 207–216.
5. *Баканова А. О.* Особливості міжнародного становища Молдови на сучасному етапі / А. О. Баканова // Актуальні проблеми політики. – 2015. – Вип. 55. – С. 89–97.
6. *Горенкин В. А.* Сепаратизм як соціально-політичне явище : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 – політичні інститути і процеси. – Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського. – Сімферополь, 2004. – 19 с.
7. *Далаявська Т. П.* Феномен невизнаних держав: політологічний аналіз : дис. канд. політ. наук: 23.00.02 – політичні інститути та процеси. – Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – Київ, 2016. – 230 с.
8. *Коцур В.* Конфлікт у Придністров'ї: роль ОБСЄ в забезпеченні миру в регіоні / В. Коцур // Наукові записки з української історії : збірник наукових статей Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди. – Тернопіль : Астон, 2008. – Вип. 21. – С. 370–375.
9. Латгальская народная республика – отрезвляющая прививка латвийскому шовинизму [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://politrussia.com/politkasha/latgalskaya-narodnaya-respublika-416/> [Дата звернення: 22.08.17.]
10. *Никонов О.* Чи вдасться Кремлю натравити поляків на Україну [Електронний ресурс] / О. Никонов. – Режим доступу : <http://dn.dero.ua/ukr/dn/chi-vdastya-kremlyu-natraviti-polyakiv-na-ukrayinu-05102016160000> [Дата оброблення: 15.09.17.]
11. *Плаксенко М. Л.* Придністровська проблема та її вплив на реалізацію інтересів України у Чорноморському регіоні : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 21.01.01 / М. Л. Плаксенко; Нац. ін-т стратег. дослідж. – Київ, 2011. – 22 с.
12. Портников пояснив, як кримчани та серби стали жертвами «поїзда дружби» від Путіна. – Режим доступу : [http://24tv.ua/portnikov\\_poyasniv\\_yak\\_krimchani\\_ta\\_serbi\\_stali\\_zhertvami\\_poyizda\\_druzhibi\\_vid\\_putina\\_n775016](http://24tv.ua/portnikov_poyasniv_yak_krimchani_ta_serbi_stali_zhertvami_poyizda_druzhibi_vid_putina_n775016) [Дата звернення: 10.09.17.]
13. Ревуцька О. Проблема світового сепаратизму в контексті Кримських подій 2014 року [Електронний ресурс] / О. Ревуцька. – Режим доступу : [http://nauka.uagate.com/wp-content/uploads/2014/03/4\\_Revutska\\_2014\\_03\\_28\\_08\\_55\\_40\\_416.pdf](http://nauka.uagate.com/wp-content/uploads/2014/03/4_Revutska_2014_03_28_08_55_40_416.pdf) [Дата звернення: 19.09.17.]
14. Росія повертає собі вплив на Балканах – The Economist [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dt.ua/WORLD/rosiya-povertaye-sobi-vpliv-na-balkanah-the-economist-234413.html> [Дата звернення: 22.09.17.]
15. Сепаратизм создаёт новый «старый» порядок Европы [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <http://newsbalt.ru/analytics/2014/11/separatizm-sozdayot-novyy-staryy-po/> [Дата звернення: 22.09.17.]
16. *Holcomb F.* The Kremlin's Irregular Army: Ukrainian Separatist Order of Battle [Electronic resource] / F. Holcomb. – Available at : [http://www.understandingwar.org/sites/default/files/ISW%20Separatist%20ORBAT%20Holcomb%202017\\_Final.pdf](http://www.understandingwar.org/sites/default/files/ISW%20Separatist%20ORBAT%20Holcomb%202017_Final.pdf).

Стаття надійшла до редколегії 10.11.2017  
Прийнята до друку 15.11.2017

**ACTUALIZATION OF SEPARATISM AS A NATIONAL SECURITY THREAT  
IN CENTRAL AND EASTERN EUROPE****Christina Yuskiv**

*Lviv Polytechnic National University,  
12 Bandera Str., Lviv, Ukraine, 79013,  
e-mail: tuno4ka@gmail.com*

The article focuses on the fact that separatist conflicts are dangerous phenomena which can become a destabilizing factor for national security not only the state, but also the region as a whole. A special threat to national security today is the tendency of outside support of separatist movements that could provoke an explosion of inter-state border conflicts. In the context of the international relations transformation it should be mentioned the growth the threat of secession conflicts and regional separatism in CEE, which can't but affect the regional security system in CEE countries and the national security of each CEE countries in particular.

The main goal of this study is to present the main reasons of separatist conflicts actualization on the territory of Central and Eastern Europe as a security threat. In addition, we examined and compared several separatist conflicts in the CEE states by means of a wide range of general and special scientific methods.

**Key words:** separatism; national security; threat; Central-Eastern Europe; inspiration; external support.